

JANEK ISTVÁN

Magyar–szlovák diplomáciai puhatolozások 1943-ban a két állam egymással szembeni szándékairól*

Kállay Miklós miniszterelnöknek, aki 1942. március 9-én alakított kormányt, az volt az elsődleges célja, hogy az országot a németektől való lassú eltávolodással fokozatosan kivezesse a II. világháborúból. Azzal a feltétellel vállalta el a kormányalakítást, ha Horthy Miklós hozzájárul, hogy bár színleg a tengelyhatalmakkal való szolidaritást hangoztatja, bizalmas és titkos csatornákon keresztül keresi az angolszász hatalmakkal való kapcsolatfelvétel lehetőségét. Horthy és Kállay között hallgatólagos megegyezés született arról, hogy szabad kezet kap baráti kapcsolatok előkészítéséhez az angolszász hatalmakkal való. Politikája arra irányult, hogy visszaszerezze Magyarország sorsa felett a szabad rendelkezés jogát, és ha mód van rá, a semlegességet. Tekintettel kellett azonban lennie országa földrajzi helyzetére, el kellett kerülnie a németekkel való nyílt szembeszállást. A magyar kormány hosszú távú külpolitikai célja a szovjet megszállás megakadályozása volt: ha az angol és amerikai erők inváziót hajtanának végre a Balkán-félszigeten és közeldnének a határokhoz, akkor Magyarország azonnal átállna az ő oldalukra. Mindezek miatt az angolszászok irányában csak fokozatosan lehetett lépéseket tenni, hiszen a kormány az ország területi integritását és függetlenségét nem akarta kockáztatni. 1943 februárjától a titkos kapcsolatok lassan kiépültek az angolszász hatalmakkal és 1944. március 19-ig, Magyarország német megszállásáig folyamatosan fenn is maradtak. Ezen titkos kapcsolatok egyik fontos eredménye egy megállapodás volt, mely

* A tanulmány az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) T 049281 számú támogatásával készült.

szerint a magyarok nem lőnek a légtérükön áthaladó angolszász gépekre, ők pedig cserébe nem bombázzák a magyar városokat. Kállay sorra hazarendelte a Magyarországot képviselő, külföldön szolgálatot teljesítő követeket, tájékoztatta őket titkos tervéről és együttműködésüket kérte. A berlini magyar követet kivéve mindenki olyan értelmű utasítást kapott, mely szerint Magyarország önálló külpolitikát fog folytatni.

Kállay Miklós ezen politikájának megvalósítása következtében került a képbe Szlovákia, amellyel informatív jelleggel megbeszéléseket kezdeményeztek.¹ Kállay többször is nyíltan hangoztatta, hogy Szlovákia államiságát támogatja, a magyar politika nem kívánja azt veszélyeztetni és szándékában áll a kétoldalú kapcsolatok rendezése. 1943-ban a két egymással határos ország között nagyon feszült volt a viszony az I. bécsi döntés és a kisebbségi kérdés következtében. Kállay a határkérdés és a kisebbségi kérdés háttérbe szorításával kívánt kapcsolatot teremteni a szlovák kormánnyal, hiszen mindkét állam hosszú távú érdekei megkövetelték a tennelgyel való szakítást és a tárgyalások felvételét a szövetségesekkel.

Tudomására jutottak egy 1939 júniusában Jozef Tiso államelnök és Esterházy János, a szlovákiai Magyar Párt vezetőjeközött lezajlott beszélgetés részletei, amelyek a komáromi tárgyalások eredménytelenségét ecsetelték szlovák szempontból: „Ha én Komáromban nem hagyom magam részint a csehektől, részint másoktól félrevezetni, úgy meg vagyok győződve, hogy arbitrászsra [döntőbíráskodásra] sosem került volna sor. De hát az én helyzetem ott mint kétnapos miniszterelnöknek nagyon nehéz volt, mert hiszen jószántából senki sem ad le nagyobb területeket, mint amit éppen muszáj, és magának fölöslegesen mondom, hogy német részről voltak ígéreteink, melyekre építettem, és amelyek úgy szóltak, hogy Kassa, Munkács és Ungvár a köztársaság határain belül maradnak.”² Tiso saját bevallása szerint akkor még nem is sejtette, hogy a magyar diplomácia ilyen sikeres lesz a németek kegyeinek megszerzése terén, és offenzívájuk megmászítja a döntést. Kifejtette azt is, hogy ha előre tudta volna, milyen határmódosításra kerül sor, akkor Komáromban megegyezett volna a magyar kormánnyal az átadandó területek nagyságáról. Valószínűsítette, hogy ha így alakult volna a helyzet, akkor

¹ Čierna Lantayová, Dagmar: *Podoby Česko-Slovensko-Maďarského vzťahu 1938–1949*. Veda: Bratislava, 1992. 29.

² Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL), Külügyminisztérium (továbbiakban: KÜM), K-64, 89. csomó, 1940/65. tétel.

1939 elején már gazdasági, kulturális és politikai megállapodásokat köthettek volna. „Itt hibáztam el én a dolgot”³ – mondta Tiso.

Kállay ezek alapján okkal feltételezhette, hogy Tisót meg lehetne nyerni egy közös együttműködésre és a kiegyezésnek is esélye lenne. Tervének megvalósításához Szlovákiába küldte megbízottait. 1943 februárjától hivatalos és félhivatalos magyar magánszemélyek próbáltak meg politikai beszélgetéseket folytatni a pozsonyi vezetőkkel. Ezeken a megbeszéléseken nagyrészt magyar nemzetiségű, szlovák kapcsolatokkal rendelkező földbirtokosok, illetve országgyűlési képviselők vettek részt.

Az első magyar közeledési kísérletek, a szlovák–magyar viszony alakulása

Kállay a hivatalos diplomáciai csatornákon próbálkozott először a közvetlen kapcsolatfelvétellel. 1943. február 10-én Jozef Tisót Kuhl Lajos pozsonyi magyar követ meghívta ebédre, a követségre.⁴ A találkozót azonban elhalasztották, mivel Tiso apja időközben elhalálozott. Pozsonyban, ebben az időben a szlovák közvéleményben az a hír járt, hogy Szlovákiát a közeljövőben megszállják a német csapatok. A pozsonyi magyar követnek az egyik magas rangú szlovák katonatiszt azt nyilatkozta, hogy amíg Tiso gyásza tart, addig olyan helyzet adódhat, hogy „Tiso elnök már nem fog elmehetni a magyar követhoz vacsorára”⁵, ezalatt azt értette, hogy időközben a németek teljesen megszállják az országot.

Kállayt is értesítették a szlovákiai fejleményekről, akinek figyelmét felkeltette Szlovákia megszállásának veszélye. Sztójay Döme berlini magyar követnek a következő üzenetet küldte: „Szlovákiáról a legkülönbözőbb helyekről oly információkat kaptunk, mintha Németország arra készülne, hogy Szlovákiát rövidesen meg akarná szállni, s olyan viszonyba állítaná magához, mint amilyen viszonyban van ma a Protektorátussal.”⁶ Sztójayt arra kérte, győződjék meg, és azonnal értesítse őt.

1943. március 19-én Ján Spišiák budapesti szlovák követ beszélgetést folytatott Kállayval, aki közölte vele, hogy számára a magyar kisebbséggel szemben folytatott politikája érthetetlen. „Nem látom okát, miért igyekeznek mindig belénk kötni és ezzel a marakodással, megnehezíteni minden

³ Uo.

⁴ MOL, KÜM, K-64, 100. csomó, 1943/65. tétel, 24/1943. szám alatt 1943. február 3.

⁵ Uo.

⁶ MOL, KÜM, K-64, 100. csomó, 1943/65. tétel, 47/1943. szám alatt 1943. február 27.

komolyabb és nagyvonalú közeledést, amely mindkét államnak csak közös érdeke lehet.”⁷ Spišiák fölvetette, hogy Szlovákia visszakaphatná Kassa városát, ezt Kállay nem tartotta elfogadhatónak, de hangoztatta Szlovákia függetlenségének fontosságát.⁸ Spišiák támogatta a jószomszédi viszony fejlesztését és azt mindkét állam közös érdekeként említette. A közeledés legfőbb akadályaként a Szent István-i gondolatot hozta fel. Kállay megmagyarázta beszélgetőpartnerének, hogy ők annak mondanivalóját félreértik. A magyarok számára a Szent István-i eszme azt jelenti, hogy a Kárpát-medencében élő népeket „...tiszteljük és becsüljük és ugyanúgy bánjunk velük, mint saját magunkkal. Ennek a gondolatnak a megértése Szlovákia számára nem jelenthet mást, mint a beneši gondolattól való elszakadásának helyeslését.” Kállay szerint ez semmiképpen sem érinti a szlovák állam szuverenitását és nem magyarázható bele a magyarságnak olyan szándéka, hogy ezzel a szlovák állam szuverenitását csorbítani kívánják.⁹ Örömeire szolgálna, ha Szlovákiával szorosabb kapcsolatra léphetne Magyarország, mivel a két ország egymásra van utalva földrajzi és gazdasági szempontból is és nem egy olyan harmadik állam kerülne előtérbe, amelyik teljesen idegen a Kárpát-medencében.¹⁰

A magyar miniszterelnök szavait félreértve Spišiák azt jelentette feletteseinek, hogy Kállay értesülései alapján úgy lett informálva, a szlovákok Magyarországhoz akarnak csatlakozni. Emiatt a szlovák kormány azonnal tiltakozott. A magyar cáfolat már 1943. március 23-án megérkezett Kuhl pozsonyi magyar követhoz, melyben tudomására hozták, hogy Spišiák követ helytelenül referált feletteseinek a Kállayval folytatott megbeszélésről és arra kérték, hozza rendbe a helyzetet. Kuhl elmagyarázta Tuka kormányfőnek, hogy Magyarország a szlovák szuverenitást nem kívánja megsérteni és Spišiák információja egy nyelvi félreér-

⁷ MOL, KÜM, K-64, 100. csomó, 1943/65. tétel, Kállay Miklós levele a pozsonyi magyar követnek 105/res/polszám 1943. március 29.

⁸ Slovenský Národný Archív (Szlovák Nemzeti Levéltár, továbbiakban SNA), Ministerstvo Zahraničich Vecí (Külgyminisztérium, továbbiakban MZV), 187. doboz, a Budapesti Szlovák követség jelentése 21/43. szám alatt.

⁹ SNA, MZV, 124. doboz, 1148/43.

¹⁰ SNA, MZV, 130. doboz, 1147/43. Kállaynak a Szent István-i állameszmével kapcsolatos nézeteit egy későbbi, 1943. október 18-i beszédéből érthetjük meg a legjobban. Ebben a Kárpát-medencében élő népek egymásraultaltságát hangsúlyozta, hozzátéve: „Mi mindig szeretjük azokat a népeket, amelyeket itt találtunk, ide behoztunk, ide beengedtünk.” Kállay Miklós: *Magyarország miniszterelnöke voltam 1942–1944*. I. kötet. Európa-História: Budapest, 1991. 137–138.

tésen alapul. Magyarországnak nincs olyan politikai célkitűzése, amely Szlovákia önállóságát, nyelvét, kultúrpolitikáját érintené. Baráti kapcsolatba kíván kerülni vele, mert földrajzi fekvésük és gazdasági kapcsolataik miatt is egymásra vannak utalva.¹¹ A szlovák vezetés a magyar sajtó támadásait is szóvá tette. Spišiak erre kifejtette feletteseinek, hogy Kállay nézetei a szlovákok iránti közeledéssel kapcsolatban még nem mentek át teljesen a magyar köztudatba és ezért fordulhatott elő, hogy időnként revizionista cikkek jelentek meg a magyar sajtóban.

A magyar külpolitika 1943-as törekvését Szlovákiával szemben a háború befejezése utáni helyzetre vonatkozóan Szegedy-Maszák Aladár, a magyar külügyminisztérium politikai osztályvezetőjének emlékirata alapján rekonstruálhatjuk, amit az angol diplomácia vezetőinek küldött. Szegedy-Maszák kifejti, hogy a háborút követő rendezés sem az 1919-es, sem a 1938-as status quo-hoz nem térhet vissza, hanem mindkét állapot előnyeit és hátrányait mérlegelve új megoldást kell találni. Véleménye szerint az 1940-es évekre a szlovákok önálló nemzetudata teljesen kialakult, nyelvokonságban állnak ugyan a csehekkel, de tény, hogy külön nemzetet alkotnak. Az I. bécsi döntés következtében létrejött magyar–szlovák határt Magyarország részére megfelelőnek tartja, mivel azt a nemzetiségi elv figyelembevételével húzták meg. Változtatást csak a pozsonyi hídfő, illetve néhány magyar község cseréje kapcsán tudna csak elképzelni. Kiegészítésként hozzáteszi a következőket: „Megjegyezendő azonban, hogy gazdasági és földrajzi szempontokból valójában az Osztrovszki Vepor, illetve a Szepes-Gömöri Érchegeység vonala lenne a határ. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy Kelet-Szlovákiában Poprádtól keletre nagyszámú ruszin lakosság él, amely jelenleg környékelen szlovákosításnak van kitéve.”¹² A szerző szerint Szlovákia gazdaságilag nem a Cseh-medencéhez, hanem a Kárpát-medencéhez tartozik, így inkább a magyar Alföld felé lenne nagyobb lehetősége terjeszkedni. Szerinte az önálló Szlovákia fennmaradása és a lengyel–magyar határ megmaradása tenné lehetővé a későbbi gyümölcsöző együttműködést

¹¹ MOL, KÜM, K-64, 100. csomó, 1943/65. tétel. 1943. március 23. Kállay Miklós Kuhl Lajos pozsonyi magyar követnek.

¹² A dátum nélküli irat 1943. augusztus 27-én érkezett a londoni külügyminisztériumba. Keletkezése 1943 júniusára vagy júliusára tehető. Szegedy-Maszák Aladár: A magyar külügyminisztérium politikai osztálya vezetőjének emlékirata. In: *Helyünk Európában*. Vál. és szerk. Ring Éva. I. kötet. Magvető: Budapest, 1986. 665. – Az 1930-as évek végén és a 1940-es évek elején a magyar kormány a ruszinok helyzetét figyelemmel kísérte.

Lengyelországgal. A brit diplomácia ezen memorandumot megkapta, de nem foglalkozott vele komolyan.

Ronkay Ferenc magyar országgyűlési képviselő tárgyalása

A magyar külpolitika Szlovákiával kapcsolatos törekvéseinek ismeretése után térjünk vissza az együttműködés megvalósításának kísérleteihez. Mivel Tisóval a hivatalos diplomácia csatornáin keresztül csatládjában a történt haláleset miatt a pozsonyi magyar követ nem tudott találkozni és a későbbiekben nem kapott meghívást, más megoldást kellett találni a beszélgetés lefolytatására. Ekkoriban kapóra jött Ronkay Ferenc¹³ magyar képviselő szlovákiai útja. A magyar diplomáciát az sarkallta a szlovákokkal való együttműködésre, hogy 1943. február 9-én a szlovák propagandaminisztérium utasítást küldött a szlovák politikai lapok szerkesztőségeinek, melyben felszólította őket, hogy a jövőben ne támadják a magyar kormány intézkedéseit és kérjék a cenzúra és a szlovák külügyminisztérium beleegyezését minden Magyarországot érintő cikk megjelenítése előtt. A szlovák külügyminisztérium kívánatosnak tartotta, hogy a szlovák sajtó ne firtasson olyan kérdéseket, amelyek indokot szolgáltathatnak diplomáciai közbelépésekre vagy tiltakozásokra. Az újságoknak el kellett kerülniük minden sértő megjegyzést és a magyar belpolitikai viszonyokat sem kommentálhatták. A magyar fél értesült az intézkedésről, amit pozitív jelként értékelt.

Ronkay Ferenc látogatása kedvező időszakra esett. Tisót már korábbról ismerte, mivel az 1938-as budapesti Eucharisztikus Kongresszus idején ő mutatta be Kánya Kálmán magyar külügyminiszternek. 1938-ban Magyarország és Szlovákia között Tiso vezetésével titkos tárgyalások kezdődtek Szlovákia Magyarországhoz való csatolásának kérdésében.¹⁴ A Tisóval folytatott 1938-as tárgyalások ténye a magyar politikusok között köztudomású volt, ezért gondolta Ronkay, hogy 1943-ban

¹³ Ronkay Ferenc (1885–1961) bányamérnök, magyarországi országgyűlési képviselő.

¹⁴ A megbeszélésekről lásd Ádám Magda: A versailles-i Közép-Európa összeomlása. *Századok*, 1999/4, 693. Tiso akkor három feltételt szabott: 1. Központi hivatal végrehajtó hatalommal Szlovákia közigazgatását illetően és a szlovák nyelv hivatalos használata. 2. Külön országgyűlésféle és törvényhozó hatalom a saját belügyekben, vallás és közoktatásügyben. 3. Költségvetési kvóta. Később a három ponthoz hozzátette, hogy országába ne küldjenek nagyszámú magyarországi tisztviselőt. Ádám Magda: *A müncheni egyezmény létrejötte és Magyarország külpolitikája 1936–38.* II. kötet (Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–

újra kísérletet tehetnének immár nem a csatlakozásról, hanem egy közös együttműködés feltételeiről szóló tárgyalásra.

Ronkay 1943. március 20-án megbeszéléseket folytatott Tisóval annak báni-i plébániáján. A bizonyíték arra, hogy Kállay tudhatott Ronkay Tisóval folytatott tárgyalásairól, magának Ronkaynak az 1943. március 23-i feljegyzése. Ezt közvetlenül Kállaynak címezte és részletesen beszámolt a megbeszélésről. A közös gazdasági kérdésekkel indította mondandóját, melyben a német gazdasági előretörés veszélyét ecsetelte a háború utáni kedvezőtlen helyzetre vonatkozólag. Felvázolta az ezeréves együttélés előnyeit és hatásait. A szlovák államelnök erre a következőképpen reagált: „Nekem is az a véleményem, hogy a közvetlen szomszédokkal kell mindig a legjobb viszonyt fenntartani és az esetleges differenciákat tárgyalással elsimítani, mert a harmadik szomszéd engem már nem érdekel.”¹⁵

Ronkay nem a magyar kormány megbízottjaként, hanem magánemberként folytatott tárgyalásokat Tisóval, biztosítva őt arról, hogy megbeszéléseik tartalma bizalmas és semmiféleképpen sem kerül a közvélemény elé. Mint magyar politikus, aggodalmát fejezte ki a szlovák belpolitikai helyzet miatt. Tiso kormányát dicsérte a Németországhoz fűződő korrekt szövetséges viszonya miatt, ugyanakkor fenntartásait fejezte ki amiatt, hogy a szlovákság egyes rétegei a beneši eszmék és más szláv nacionalista irányzatok felé húznak. Ronkay ezt a következőképpen fogalmazta meg: „Én el tudom képzelni Kegyelmes Uram, hogy ezen elégedetlen erők fölböríthatják a belső rendet, vagy annyira szabotálják a gazdasági életet, mely a háború viselése szempontjából a németek szemében elviselhetetlennek fog látszani és akkor beleavatkoznak, és rendet teremtenek, ami pedig egyértelmű a Protektorátussal. Nekünk nagyon kellemetlen volna, ha ez a protektorátus Prágától Zemplén megyéig terjedne”.¹⁶ Tiso a Protektorátus létrehozásának lehetőségét elvetette Szlovákiában, mivel erre ők nem adtak okot, így ennek lehetőségét kizártnak tartotta.

Ronkay veszélyesnek tartotta Szlovákiában a német nagyipar előretörését, mivel ennek következtében olyan gazdasági gyűrűbe kerülne Szlovákia és Magyarország, amely elleni fellépés bizonyítalan kimenetelű

1945., továbbiakban: DIMK). Akadémiai Kiadó: Budapest, 1965. 403. dokumentum, 665–666., valamint 388. dokumentum, 645–646.

¹⁵ MOL, K-64, KÜM, 100. csomó, 1943/65. tétel. Ronkay Ferenc jelentése Kállay Miklósnak. 1943. március 22.

¹⁶ Uo.

lenne. Sokkal eredményesebbnek gondolta, ha Szlovákia és Magyarország összefog a gazdasági küzdelemben és nem külön utakon jár. Tiso erre így reflektált: „Ezt a helyzetet én is aggodalommal szemlélem, a németek részéről engem is kétszer értek ütések, de ezeket el kell viselnem, mert népem érdeke így követeli. Én magam is kerestem a közeledést. Képviselő Úr igen jól tudja, annak idején először Kánya Kálmán külügyminiszter úrnál, amely alkalomra nem is szeretek visszaemlékezni, egy más esetben pedig 1939-ben Teleki grófnál, amikor visszautasításban volt részem.”¹⁷ Ezután Tiso rákérdezett a megegyezés mikéntjére, mire Ronkay kifejtette, hogy Kállayt olyan reálpolitikusnak tartja, akivel mindennemű tárgyalás előbb-utóbb megegyezéshez vezetne. A közeledés azért is fontos lenne szerinte, mivel mindkét állam gazdasági érdekei ezt kívánják.

Ronkay a jövőt illetően megemlítette, hogyha Szlovákia orosz érdekszférába kerülne, akkor hamar eloroszosodna, ha csehek uralma alá kerülne, akkor az elcsehesedés veszélye lépne fel, míg a nyelvileg teljesen más nyelvcsoporthoz tartozó magyarság részéről ilyesminek soha sem lenne kitéve. Ronkay a két állam közti megegyezés első lépéseként azt ajánlotta Tisonak, hogy írja fel elgondolásait „egy fehér lapra” és az ezeken túli kérdésekkel kapcsolatban megindulhatna a közös vita. Tiso erre így reflektált: „Én magam volnék a legboldogabb, ha felvehetnénk ezt a fonalat, de őszintén meg kell mondanom, hogy az ilyen kezdeményezésnek nálunk lélektani nehézségei vannak, mert nálunk olyan hangulat van ma a közvélemény körében, mely nem látná igazoltnak bármilyen lépésemet és kedvezőtlen hatást váltana ki.”¹⁸ Ronkay Tisot arra kérte, hasson oda, hogy a szlovákiai magyar kisebbség elleni támadásokat az illetékes szlovák közigazgatási szervek mellőzzék. Tiso segítséget ígért ez ügyben és kifejtette, hogy: „Tudom azt, hogy egymásra vagyunk utalva, mint a történelem folyamán mindig és mint reális ember, tudom azt, itt élnünk és halnunk kell.”¹⁹ Ronkay búcsúzás közben meghívta Tisot egy budapesti látogatásra. Tiso erre diplomatikusan így felelt: „Talán ennek is megjön egyszer az ideje, de előbb meg kell változnia az itteni hangulatnak.”²⁰

¹⁷ MOL, K-64, KÜM 100. csomó, 1943/65. tétel, Ronkay Ferenc jelentése Kállay Miklósnak. 1943. március 22. Tiso Telekinek kisebb határmódosításokat javasolt, de azokat a magyar vezetés elvetette.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Tiso az „itt élnünk és halnunk kell” szavakkal Esterházy János egy korábbi beszédében elhangzottakra utalt. Esterházy kifejtette, hogy a Szlovákiában élő magyarságnak együtt kell működni a szlovákokkal, mivel egymásra vannak utalva.

²⁰ Uo.

Érdekes adalékként szolgálhat, hogy a szlovák diplomácia nem volt ellene egy regionális együttműködésnek, azonban azt nem Magyarországgal, hanem Romániával képzelte el. 1943 március végén Tuka felajánlotta Ion Antonescunak a kétoldalú együttműködés aktivizálását Szlovákiával. Az 1943-as év végéig az együttműködés abban realizálódott, hogy értesítéseket cseréltek a magyar belpolitikával és diplomáciai lépésekkel kapcsolatosan, de konkrét együttműködést vagy fellépést nem tettek Magyarország ellen.²¹

Újabb magyar próbálkozások a közeledés megvalósítására

1943 április elején Lipcsey őrnagy pozsonyi magyar katonai attasé Macek Alajos szlovák képviselőt, a Hlinka-Ifjúság szervezet vezetőjét budapesti látogatásra és tárgyalásokra hívta meg felettesei parancsára. Lipcsey kedvezőnek látta az időt a magyar–szlovák együttműködésre. Véleménye szerint Maceket Ferdinand Čatloš hadügyminiszter egyik magas rangú kollégája is elkísérhetné. A kedvező fogadtatás ellenére azonban Tiso megtiltotta a két szlovák politikus magyarországi látogatását. Kuhl pozsonyi követ így kommentálta az eseményeket: „Az előadotktakból a tanulság az, hogy az idő, Tiso változatlan bizalmatlanságára való tekintettel, mely a magyar–szlovák viszony egész alakulására rányomja a bélyegét, még nem érett meg arra, hogy szlovák közéleti tényezőket budapesti látogatásra hívjuk meg.” Fölöslegesnek tartotta más szlovák politikusok meghívását is, mert azokat nem engednék át. Kuhl jelentésében megjegyezte, hogy Pozsonyban több oldalról is közeledési készség és barátkozási hajlam volt Magyarország irányába, de ebben Tiso véleménye volt a döntő.²² Április vége felé felmerült annak a gondolata, hogy Kállay találkozzon Tukával, de ezt elvetették.

Spišiak követ április elején József Ágost Habsburg főherceggel is megbeszélést folytatott. A találkozó egy nappal később jött létre, miután József főherceg Horthyval is találkozott és ott a szlovák kérdést is megvitatták. József főherceg azt vetette Spišiak szemére, hogy Szlovákia a tengelyen belül a „kisantant” megújítását kívánta. Kifejtette, hogy nézete szerint a bécsi döntés után elvesztett szlovák területeket a magyarok vissza kell adják Szlovákiának, de ez csak akkor lehetséges, ha Szlovákia

²¹ SNA, MZV, 193. doboz, 65/43. számú irat.

²² MOL, KÜM, K-64, 100. csomó, 1943/65. tétel, 76/1943. 1943. április 13-i jelentése.

elfogadja az együttműködést Magyarországgal, vagy konföderációra lép vele. Megemlítette, hogy Horthy véleménye szerint a Balkánon angol-szász partraszállás lesz és emiatt fontos lenne, hogy Szlovákia hangsúlyozná szuverenitását, illetve önállóságát.²³ A magyar politika a beneši politika elleni védekezést így gondolta kivitelezhetőnek.

1943 április elején több, Magyarországot támadó cikk jelent meg a szlovák sajtóban, melyek ellen a németeknél tiltakozott a magyar diplomácia. Ludvin pozsonyi német követ ennek hatására fellépett Tukánál, és arra hívta fel a figyelmét, hogy Szlovákia lépéseinek a Németországgal érvényes szerződésével összhangban kell állnia. Kifejtette, hogy Németországnak nem érdeke a szövetségesei közötti torzalkodás.²⁴ Tuka április 21-én adott választ Ludvin követnek egy feljegyzésben, amelyben kifejtette, hogy ők csak a magyarok korábbi támadásaira válaszoltak. Véleményük szerint a magyarok olyan nézeteket hirdettek, amelyek szemben álltak a németek „Új Európa” koncepciójával is, e nézetek szerint ugyanis Magyarország a Kárpát-medencében a domináns erő képviseli és Duna menti európai hatalomnak állítja be magát. Tuka szerint ez a koncepció annyit jelentene, hogy Magyarország idővel a Duna menti államokat a saját érdekszférájába vonná, és nem okozna neki gondot újra a „Nagy-Magyarországot” létrehozni, ami ellen Szlovákiának védekeznie kell. Tuka megígérte a német követnek, hogy nem támadják a magyarokat a sajtón keresztül, ugyanakkor ettől kezdve rendszeresen elküldték a németeknek a magyar sajtóban megjelent, általuk revíziósnak ítélt cikkeket. Tuka a Ludvin követnek készített feljegyzését továbbította az összes Európában működő szlovák követségnek azzal a megjegyzéssel, hogy abból egyértelműen látszik, a magyar politika arra törekszik, hogy a német befolyást megszüntessék a Kárpát-medencében, amelyet léteidegennek minősítettek ebben a térségben.²⁵ Tuka ezen lépése azt mutatta, hogy a magyar és szlovák politikai elképzelések nem tudnak közelíteni egymáshoz és egyúttal előrevetítették a magyar próbálkozások kudarcát is.

Tiso és Hitler tárgyalásai a magyar kérdésről

A szlovák államelnök a Ronkayval folytatott megbeszélés tanulságait figyelmen kívül hagyva nem Budapestre utazott, hanem Németország-

²³ SNA, MZV, 187. doboz. A budapesti szlovák követség jelentése 29/43. szám alatt.

²⁴ SNA, MZV, 151. doboz, 217/234/43.

²⁵ SNA, MZV, 143. doboz, 1440/43.

ba, ahol Hitlernek adta elő fenntartásait a magyar sajtó hangnemével és a Szent István-i állameszmével kapcsolatosan. A szlovák vezetésben Kállay béketapogatózási kísérletei a nyugati szövetségesek irányába azt a benyomást keltették, hogy mindenáron be akarja biztosítani a német védnökség alatt szerzett területi gyarapodást. Hitler tudta, hogy Tisóékat úgy nyerheti meg, ha Németország garantálja a szlovák területi integritást és az államiság fenntartását, a Szent István-i eszmét pedig elítéli. Hitler Magyarországgal kapcsolatos valódi álláspontját legjobban az a jegyzőkönyv adja vissza, amelyet a Tiso szlovák államelnökkel 1943. április 22-én (tehát öt nappal a Horthy-látogatás után) folytatott tárgyalásokról készítettek a német külügyminisztériumban. Tiso panaszkodott a magyarok revíziós törekvései és az ezeréves Szent István-i birodalom helyreállítására irányuló propaganda miatt, mire Hitler a leghatározottabban kijelentette: „A Szent István-i Birodalom a maga ezeréves határaival soha többé nem fog életre kelni”. Hitler a továbbiakban azt is leszögezte: „Németország sohasem tűrné, hogy Magyarország esetleg Szlovákia ellen forduljon”, mivel Németország korábban területi biztosítékot adott Szlovákiának. A Führer kifejtette, ahhoz „nem fér kétség, hogy Magyarország sohasem merészelné megtámadni Szlovákiát.”²⁶

A tárgyalások alatt Hitler elismeréssel beszélt Szlovákia együttműködéséről az ifjúság irányítása terén, viszont megjegyezte, hogy tulajdonképpen egyáltalán nem volt semmi komolyabb megbeszélőnivalója Tisóval és csak azért hívta meg Salzburgba, mert demonstrálni akarta az egész világ előtt, hogy Szlovákia önálló állam, amellyel Németország baráti kapcsolatban áll. Hitler dicsérőleg említette, hogy Németországnak Olaszországon kívül nincs még egy olyan szövetségese, akivel olyan kevés a problémája, mint Szlovákiával. Ugyanezen tárgyalás alatt a magyar–román ellentétre utalva azt is megjegyezte a Führer, hogy ha a jelenlegi háború befejezése után a magyarok és a románok még háborúskodni akarnak egymással, az a Német Birodalmat nem érdekelné, de „Szlovákia bizalommal számíthat Németország védelmére”.²⁷ Kijelentette, hogy Horthyval a legélesebb formában tudatta, nem bízik Kállayban, aki benne olyan benyomást keltett viselkedésével, mintha Magyarország nem bízna többé Németország és szövetségesei győzelmében és ezzel rendkívül nagy kárt okozott. Amikor Tiso újra szóba hozta

²⁶ Ránki György: *Hitler hatvannyalc tárgyalása, 1939–1944*. II. kötet. Magvető: Budapest, 1983. 114–115.

²⁷ Ránki: *Hitler hatvannyalc tárgyalása*, II. kötet, i. m. 116.

a magyaroknak az ezeréves határ visszaállítására irányuló propagandáját, a Führer megjegyezte, hogy az ezeréves határ a valóságban sohasem létezett, a magyarok csak egyszerűen igényt tartanak minden olyan területre, ahol ez alatt az ezer év alatt valamikor magyarok laktak. A német és a szlovák államférfi megbeszéléseiről készült jegyzőkönyv szemléletesen bizonyítja, hogy Hitler milyen ügyesen kihasználta Tiso félelmét a magyarok újabb területi követeléseivel szemben. Hitler a Tisóval folytatott tárgyalásai során a magyar veszélyt igyekezett lebegtetni. Érdekes tanulságként említhetjük, hogy amikor Hitler a magyar politikusokkal beszélt, nem hozta szóba Szlovákiát, mivel tudta, hogy Romániában látják a fő veszélyforrást, ezért őket a román veszéllyel riogatta.

Ugyanezen tárgyalásról a pozsonyi magyar követ is értesüléseket szerzett Esterházy Jánostól, aki Kočiš Aladár szlovák parlamenti képviselőn keresztül informálódott a helyzetről. Esterházy panaszkodott Kočišnak, hogy a szlovák politikai vezetés magyarokat érintő kisebbségellenes politikája fokozódott. Kočiš ezt a szlovák államférfiak Hitlernél tett látogatásával indokolta. Magyaráztaképpen elmondta, hogy Mach magához kérte őt és más szlovák politikusokat is, és beszámolt nekik arról, hogy a Hitlerrel folytatott beszélgetés a szlovákok részére a lehető legteljesebb sikert hozta, mivel csak dicséretet kaptak tőle, ellentétben a magyar politikai vezetéssel, melyet háromnegyed órán át szidott és még Horthy Miklósról is csak rosszat mondott. Mach kijelentette, hogy Hitler a szlovák–magyar viszonyt illetőleg egyenesen bátorította a szlovákokat, hogy minél több borsot törjenek a magyarok orra alá. Kočiš megjegyezte Machnak, hogy talán ezzel a német biztatással szemben ajánlatos volna óvatosságot tanúsítani, mert lehet, hogy Hitler a szlovák államférfiak előtt a magyar vezetést szidta, de meglehet, hogy ugyanezt tette a magyarok előtt a szlovákokkal. Kočiš véleménye az volt, „...hogy a németek csúnya, kétszínű játékot űznek a közép-európai kisebb államokkal, s már csak a bizonytalan jövő szempontjából sem volna kívánatos ily játék eszközéül szolgálni.”²⁸ A szlovák képviselő véleményét több ott jelen lévő szlovák politikus is támogatta, de Mach letorkolta őket és kitarított saját észrevételei mellett. Ennek szellemében kérte a megjelenteket, hogy járjanak el a kisebbségi magyarság ügyeiben. Kočiš szerint a helyzet kedvezőtlenül alakult a magyar diplomácia számára Szlovákiában,

²⁸ MOL, KÜM, K-64, 100. csomó, 1943/65. tétel. 107/1943. számú jelentés. 1943. május 26.

mert ezután a szlovák részről jövő túszerűsok ellen hiába fordulnának a németekhez, „ott süket fülekre találnának”. A pozsonyi magyar követ a következőképpen kommentálta megszerzett értesüléseit: „...ha Mach talán túlzott is, de meggyőződésem az, hogy a szlovákok tényleg kaphattak Hitlertől valamilyen biztatást, mert amint arról már ismételtelen jelenttem, feltűnően jó hangulatban tértek vissza a főhadiszállásról s azóta, még nagyobb fiúk lettek.”²⁹

A pozsonyi magyar követ jelentései a kétoldalú viszony alakulásáról

1943 júniusában a szlovák sajtó ismét élesebb támadásokat intézett Magyarország ellen. Kuhl, a pozsonyi követ a *Gardista* elnevezésű szlovák politikai napilapot jelölte meg fő hangadónak, amely a Szent István-i eszmék jogosságát vitatta. A *Gardista* folyamatosan megragadott minden olyan alkalmat, amikor a magyar politika és a szlovákiai magyar kisebbség ellen támadást intézhetett. Kuhl megemlítette, hogy a *Gardista* legutóbbi cikkében a szlovákiai magyarságot azért ostromozta, mert Szlovákia néhány kisebb városában kezdeményezték magyar nyelvű katolikus istentiszteletek tartását. Ezt a tényt az említett újság úgy állította be, hogy a magyar kisebbség ily módon óhajt elnemzetietlenítő hatást gyakorolni a szlovákokra. Kuhl leírta jelentésében, hogy a helyzet láttán kissé elcsodálkozott, amikor baráti látogatáson járt Tukánál, aki beszélgetésük végén kijelentette, „...hála Istennek, a szlovák–magyar jó viszony változatlan s azt újabban semmiféle jelentősebb esemény nem zavarta meg. Mert a kisebb incidensek, csendőri és rendőri túlkapások nem számítanak.” Kuhl erre azt válaszolta, hogy ő nem látja ilyen rózsásan a kétoldalú kapcsolatokat „...mert elég az ellenőrzés és irányítás alatt álló szlovák sajtó nap-nap után megisméltendő s Magyarországot és a magyar kisebbséget minden ok és alap nélkül támadó, piszkoló, sőt gyalázó cikkeire rámutatnom, hogy kételyeim támadjanak Szlovákia őszinte jóakaratóban a szlovák–magyar viszony javítása, vagy legalábbis normalizálása iránt.”³⁰ Tuka lekicsinyelte a szlovák sajtó támadásait, de nem tett ígéretet azok beszüntetésére.

1943. június 22-én ismételtelen magához rendelte Kuhlt, hogy szemrehányást tegyen neki amiatt, hogy tátrai vagy pöstyéni üdülés címén a Szlovákiába érkező magyar politikusok az ő és a külügyminisztérium

²⁹ Uo.

³⁰ MOL, K-63, 65. tétel, 464. csomó, 118/1943. számú jelentés. 1943. június 13.

megkerülésével közvetlenül Tiso elnökkel folytattak politikai megbeszéléseket. Tuka méltatlankodása az egyéni akciók miatt Kuhl meglep- te és közölte, hogy neki ilyenekről nincs tudomása, és ha elő is fordultak az említett esetek, akkor csak saját felelősségre történő egyéni akciók- ként értelmezhetők. Válaszát Tuka megkönnyebbüléssel vette tudomásul, mivel féltékeny volt Tiso elnökre, és attól tartott, hogy esetleg nélküle jön létre valamiféle hivatalos vagy félhivatalos megegyezés a két állam között. A követ feltehetőleg valóban nem volt informálva Kállay ezen titkos akciójáról, ezért fogalmazott ilyen egyértelműen. Kuhl azt való- színúsította, hogy Spišiak követ segédkezett ezen találkozások létrejöt- tében. Kuhl 1943 júniusában levélben³¹ fordult Ghyczy Jenő rendkívü- li követ és meghatalmazott miniszterhez annak érdekében, hogy hasson oda Kállay miniszterelnöknél, hogy az akadályozza meg a magyar poli- tikusok önjelölt módon történő próbálkozásait a szlovák vezető körökkel való tárgyalásokra. Az ilyen esetek gátolják a hivatalos magyar külpoliti- ka eredményes működését és a szlovákok bizalmatlanságát csak tovább növelik. Kuhl nehezményezte, hogy a korábbi esetek miatt igen nehéz lesz megegyezésre jutni, ha önkéntes honmentők „külpolitikai badarsá- gokkal” beszélnek tele a szlovák politikusok fejét.

A szlovák és magyar politikusok nem hivatalos tárgyalásainak ténye a németeknek is feltűnt. Edmund Veessenmayer német SS ezredes erről hivatalos feljegyzést is készített Ribbentropnak, melyben vázolta annak eshetőségét, hogy titkos kapcsolatok működnek a két állam között. Veessenmayer 1943 márciusában Budapesten, majd júliusában már Pozsonyban tanulmányozta a helyzetet. Jelentésében Kállayt súlyosan elmarasztalta a németek iránti szövetségesi hűség be nem tartása miatt, gyanúja még Tiso irányában is felébredt, de mint az események utólagos ismeretében látható, teljesen alaptalanul.

Az olasz kiugrás hatásai Magyarország és Szlovákia kapcsolatára

1943. július 24-én a Fasiszta Nagytanács Mussolinit lemondásra kényszerítette, és arra szólította fel, hogy a hadsereg legfőbb parancs- nokságát adja vissza a királynak.³² III. Viktor Emánuel felmentette

³¹ MOL, K-64, KÜM, 100. csomó, 1943/65 tétel. 284/res 1943 szám alatt. 1943. június 11.

³² Az olasz eseményekről ld. Chabod, Federico: *Olaszország története 1918–48*. Gondolat: Budapest, 1967. 111–118.

Mussolinin miniszterelnöki állásából, és Badoglio tábornagyot bízta meg az új kormány megalakításával. Július 26-án Hitler utasítására nyolc új német hadosztály kezdte meg a bevonulást Olaszországba. Az olasz vezetés ennek hatására először elhatározta a fegyverszünet megkötését, majd a kiugrásról is döntött. A magyar vezetésben az olasz lépés következtében az az elképzelés alakult ki, hogy a szövetségesek gyors előrenyomulása néhány hét alatt megtisztítja majd Olaszországot a német katonáktól, akik így hamarosan a magyar határ közelébe kerülhetnek. 1938 és 1939-ben, majd később is a magyar külpolitika egyik alaptétele az volt, hogy a tengelyen belül Olaszországgal kívántak szorosabb együttműködést, hiszen a bécsi döntések következtében nyert kedvezőbb területkiigazításokban az olasz diplomáciának jelentős szerepe volt. A magyar diplomácia úgy gondolta, hogy Olaszország ellensúlyt képezhet a közép-európai hegemoniára törekvő Német Birodalommal szemben, így fontos volt részükre annak magatartása.

Olaszország kapitulációja nem érte váratlanul a szlovák politikusokat, akik Mussolini lemondása óta számítottak erre. Pozsony utcáin több horogkeresztes jelvényt viselő egyént megvertek. A szlovák értelmiség egy része is az angolszász hatalmak közeli győzelmét kezdte ünnepelni. Ezzel párhuzamosan a szlovák közvéleményen erős magyarbarát hangulat lett úrrá, azzal számoltak, hogy Magyarország is követni fogja Olaszország példáját. Pozsonyban az a hír terjedt el, hogy ha Magyarország ki akarna lépni a német szövetségből, akkor szlovák és román csapatok szállnák meg.³³ A Kállay-kormány stockholmi és ankarai titkos tárgyalásainak ténye ismeretes volt a szlovák vezetők előtt is.

Ullein–Reviczky Antal, a magyar Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője Spišiák követet sürgette az együttműködés összehangolására a két kormány között; jelmondata a következő volt: „addig amíg nem jön valaki más”, tegyenek közös lépéseket.³⁴ Ullein–Reviczky attól félt, hogy ha Magyarországon kormányváltás történik, akkor már nem lesz esélyük az együttműködést kivitelezni. Kifejtette a szlovák követnek, hogy az a „Nagy-Magyarország”, amelyről korábban a magyarok az iskolában tanultak, már nem jöhet létre és ez nem is célja a magyar politikának. Megítélése szerint a magyarok és a szlovákok közös ellensége az oroszokon kívül, Beneš politikai célkitűzései, hiszen ő Csehszlovákia

³³ Ezen hírt megerősíti Horthy Miklós: *Emlékirataim*. Európa: História, Budapest, 1990. 278.

³⁴ SNA, MZV, 187. doboz, 65/43. 1943. augusztus 17.

újjáalakulásával fenyegetett. A felvázolt kétoldalú megbeszélésekből Spišiak nem az együttműködés realizálásának fontosságát szűrte le, hanem azt, hogy Magyarországnak szüksége van a kisebb országok támogatására. Spišiakban felmerült a kérdés, hogy mi az oka ennek: Szlovákiára azért van-e szükség, hogy az etnikai Magyarországot védje, vagy azért, hogy utat csináljon a későbbi területi terjeszkedéséhez. Spišiak az utóbbit valószínűsítette. Harmadik okként azt jelölte meg, hogy a kisebb országokkal való megbékélés következtében Magyarországnak szabad keze lenne a nagyobbakkal szemben, Romániát és Németországot említve, mint szóbajöhető államokat.³⁵ Spišiak azon a véleményen volt, hogy ha a magyar diplomácia Szlovákia függetlenségének megóvását támogatja, azt csak azért teszi, mert attól tart, hogy a háború után Csehország és Szlovákia ismét egyesülni fog, ami veszélyes lenne Magyarország területi integritására nézve.

A Spišiak jelentésében foglaltakat örömmel vették tudomásul a szlovák vezetők, főleg azt az értesülést, hogy Magyarország nem kívánja Szlovákia önállóságának megszűnését. Azonban továbbra is bizalmatlanok maradtak a magyarokkal szemben. A szlovák vezetés attól is tartott, hogyha a magyar kormány követi az olasz példát, akkor rosszabb pozícióba fognak kerülni, ezért új szövetséges után néztek. 1943 szeptember elején a bukaresti szlovák követ-kormány nevében Antonescuval tárgyalt. Vázolta neki, hogy Németország helyzete meggyengült és ezért Szlovákiát az a veszély fenyegeti, hogy Magyarország megtámadja. Ennek következtében Magyarország az angolszász hatalmakat kész tények elé állítaná. Szlovákia szövetségesét, Romániát kérdezte arról, rendelkeznek-e olyan katonai erővel, illetve szándékkal, hogy Szlovákia segítségére siessenek egy magyar támadás esetén. Antonescu azt válaszolta, hogy a román hadsereg kész a magyar támadást megállítani, és ellentámadásba átmenni. A szlovák vezetőknek azt üzenté, hogy „Románia hadserege felkészült és mindig készen áll Magyarország ellen is.”³⁶ 1943 szeptemberében a pozsonyi magyar követ értesülést szerzett arról, hogy a németek érdeklődnek a szlovák kormány-nál arról, csapataival részt venne-e Magyarország szlovák lakta területeinek megszállásában, a Vác-Miskolc vonalig terjedően. Kuhl értesülése szerint Tiso elutasította a szlovákok részvételét. Blaskovich György pozsonyi magyar követségi tanácsos úgy értesült, hogy Tiso elnök ekkor gyökere-

³⁵ Uo.

³⁶ SNA, MZV, 193. doboz, 173/43. 1943. szeptember 8.

sen megváltoztatta Magyarországgal szembeni beállítottságát és szívesen látta volna a közeledés létrejöttét a két ország között. Blaskovich beszámolójában megjegyezte, hogy az olasz fegyverletétel óta a szlovák sajtó beszűntette támadásait Magyarország ellen. Ennek okát abban látta, hogy a világeseménynek érdekesebbek és aktuálisabbak, mint a Budapest elleni kirohanások. A Szlovák Propagandaügyi Minisztérium a Magyarország irányba Szlovákia területén megnyilvánuló szimpátia ellensúlyozására azt terjesztette, hogy Magyarország külpolitikailag elég rosszul állhat, mert felajánlotta Szlovákiának Kassa visszacsatolását. Ennek fejében garanciákat kapna arra, hogy Szlovákia nem fog új területi követelésekkel előállni Magyarország esetleges külpolitikai irányváltása esetén. A Szlovák Propagandaügyi Minisztérium szerint a szlovák vezetés azonban elutasította a magyar ajánlatot.³⁷

Az olasz kiugrás a szlovák vezetést arra ösztönözte, hogy az I. bécsi döntés felülbírlását kérje a németektől. Szerintük a bécsi döntés Magyarországra nézve kedvező végkifejlete kizárólag Olaszország, elsősorban Ciano gróf érdeme, illetve szerintük bűne volt. A szlovák vezetés szerint a németek Szlovákia részére kedvezőbb határvonalat húztak volna, ha az olaszok nem avatkoznak közbe. Amíg Olaszország egyenrangú tengelytag volt, ezt a szlovák propaganda nem merete nyíltan hangoztatni, azonban az olasz kiugrás után ez a helyzet megváltozott. A szlovák vezetés propagandája azt hirdette, hogy az olasz külpolitika eredményei, így az olasz erőszakoskodás folytán létrejött bécsi döntés által elcsatolt területek hovatartozása is revízió alá kerülne s német segítséggel Szlovákiára javára új igazságos döntés fog születni. Kuhl úgy látta, hogy a revízióra a szlovákok a németektől is bátorítást kaptak, mert e nélkül ilyen nyíltan nem merték volna hangoztatni követeléseiket. Kuhl felhívta kormánya figyelmét arra is, hogy erős revíziós kampány indult meg szlovák részről. A vitatott területek visszaszerzése miatt a német kívánságoknak mindenben engedelmesskedni fognak a jövőben a szlovák politika irányítói.³⁸

Az olasz események hatására a szlovák politika a magyarokkal szembeni bizalmatlanságában parancsot adott a határ megerősítésére, mivel attól tartott, hogy a magyarok támadást indítanak ellenük. A magyar határ közelében védelmi intézkedéseket léptettek életbe és erődítési munkálatokba fogtak.³⁹ Tiso egyik beszédében megemlítette, hogy

³⁷ MOL, K-63, 464. csomó, 177/1943. szám alatt. 1943 szept. 13.

³⁸ MOL, K-63, 65 tétel, 464. csomó, 189/1943. szám alatt. 1943 okt. 1.

³⁹ Lipták, Lubomír: *Slovensko v 20. storočí*. Kalligram: Bratislava, 1998. 193.

Szlovákiát a magyarok el akarják foglalni és ezért annak megvédésére szólította fel hallgatóságát.⁴⁰ A szlovák vezető körök is béketapogatózási kísérletekbe kezdtek burkolt formában és nem is a nyugattal való együttműködés megteremtésére, hanem inkább Szlovákia önálló államformaként való létezésének szükségességére próbálták irányítani a figyelmet, illetve a Csehszlovákia megújítására törekvő Edvard Beneš-féle propagandát próbálták tompítani.

A magyar politika ideológiai támadására a szlovák vezetők is kidolgozták saját ellenpropagandájukat. A szlovák propaganda a Szent István-i eszme magyar oldalról való hirdetésével reciprocitási alapon Nagy-Szlovákia és a Nagymorva Birodalom elméletét állították szembe. Nagy-Szlovákia területébe beletartóztak volna az I. bécsi döntés által elcsatolt, valamint a szlovákok lakta morvaországi területek is. Az így létrejövő területről kitelepítenék a zsidókat, magyarokat, cseheket és a cigányokat. Hazatelepítenék az amerikai szlovákokat, így egy számbelileg jelentős, nemzetileg egységes szlovák tömb alakulna ki, amely ellen tudna állni mind a cseh, mind pedig a magyar hatalmi törekvéseknek. Az ezeréves kultúrfölényt hangoztató magyar propagandára is megszületett a méltó válasz: „Pribina birodalmában már magas fokú kultúra honolt, amikor a barbár magyarok Ázsia pusztáin még nyereg alatt puhították a húst. [...] Mit kérkednek mindig Szent Istvánnal, sokkal nagyobb volt nála Cyrill és Metód.”

Az olasz kiugrás miatt Mach és más szélsőségesen németbarát szlovák politikusok azt remélték, hogy eljött az idő a régóta várt revízióra. A németektől erre voltak is biztató jelek. Az egyik ilyen eset az volt, hogy az olasz kapituláció után a németek szabad kezet adtak Horvátországnak Dalmácia elfoglalására. Magyarország azonban a kivárás taktikáját választotta. A szlovák külügyminisztérium már 1940-ben kidolgozta a szlovák–magyar határ módosításával kapcsolatos terveket. Ezek szerint mintegy 3606 négyzetkilométernyi területet követeltek volna. A nagyobb városok közül Kassa, Losonc és Léva járt volna vissza Szlovákiának.⁴¹ A német vezetés tudomásul vette a szlovák követeléseket, de az érdemi tárgyalásokat csak a háború utáni időszakra ígérte.

⁴⁰ *Slovak* [pozsonyi napilap], 1943. szeptember 14.

⁴¹ Lipták, Lužomír: Maďarsko v politike slovenského štátu v rokoch 1939–1943. *Historický Časopis*, 1967/1. 30.

Utószó

1943 a magyar–szlovák viszonyt szlovák részről az önálló Szlovákia fennmaradásába vetett hit és annak elvesztésének félelme, általánosságban pedig a magyar kisebbség helyzete, a szlovák revizionizmus és a magyarországi szlovák népcsoport sorsa körüli viták határozták meg. A Kállay-kormány hintapolitikájának és együttműködési kísérleteinek végül Magyarország 1944. március 19-i megszállása vetett véget. A Kállay-kormány kiugrási tevékenységét végül nem koronázta siker, amit részben annak is köszönhetett, hogy nem sikerült együttműködést kialakítania a környező államokkal, illetve elmaradt a nyugati hatalmak konkrét segítségével. Szlovákia az I. bécsi döntést akarta felülbírálni, de a magyar politikai vezetés ragaszkodott a már kialakult „status quo-hoz”. Szlovákia és Románia magyarelles politikája rendkívül megnehezítette a külpolitikai fordulat esélyeit, mert hatékony eszközzé válhatott Németország kezében Magyarország megfékezésére.

Tiso a korábbi magyar területi követelések megakadályozása miatt, illetve saját területi gyarapodásának megvalósítása érdekében mindenképpen Németországot tekintette legfőbb szövetségesének. A németek Tisót is bátorították, illetve fékeztek éppen aktuális érdekeik szerint. A magyar–szlovák kétoldalú tárgyalások mindvégig egyoldalúak és sikertelenek maradtak. Tiso nem kívánt együttműködni Kállayval, ő túlzottan is bízott a németekben. Tiso sohasem érezte úgy, hogy a németek felé folytatott politikája helyesbítésre szorulna, nem kételkedett azon lépések helyességében, amelyeket a szlovák állam rendszere tett meg, amíg ő hatalmon volt. 1943 mind Szlovákia, mind Magyarország küzdött az ellen, hogy bábként kezeljék, igyekeztek saját, önálló mozgásterüket és manőverezési képességüket – amennyire csak lehetséges – fenntartani, de mint utólag láthatjuk, eredménytelenül. A közös megegyezésre nem volt esélyük, mert nem tudtak felülemelkedni korábbi sérelmeiken.